

Abstract

Objective: It was aimed to evaluate the avoidance attitudes from COVID-19 of Izmir Katip Celebi University, Faculty of Medicine students according to their status of having COVID-19 and their relatives' having COVID-19, their place of residence, environment, and the way they went to the faculty.

Material and Methods: The data of this research were collected from the students of İzmir Katip Celebi University, Faculty of Medicine, through an online questionnaire in the fall semester of 2020-2021. Personal Information Form and Avoidance Attitudes Scale from COVID-19 were used as data collection tools. IBM SPSS 25 (IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) statistical package program was used to evaluate the data. Continuous and categorical variables were expressed using median (*IQR*), percentage and frequency values, respectively. The assumption of normal distribution of the variables was evaluated with the Shapiro Wilk test and the assumption of homogeneity of variances was evaluated with the Levene Test. The Mann Whitney *U* test was used for the comparison of two independent groups, the Kruskal Wallis test for comparisons of more than two independent groups, and the Dunn-Bonferroni test, one of the pairwise comparison tests, were used to evaluate the scores of cognitive and behavioral avoidances and the total score of the avoidance attitudes from COVID-19. The relationships between cognitive, behavioral avoidance, and total scores of the avoidance attitudes from COVID-19 were evaluated with the Spearman correlation coefficient, the internal consistency reliability of the cognitive, behavioral avoidances and the avoidance attitudes from COVID-19 were calculated using the Cronbach alpha coefficient. A value of $p < 0.05$ was considered statistically significant.

Results: The mean age and standard deviation of 230 students participating in the study were 20.30 ± 1.75 years and 53.5% of them were female. 15.2% of the participants were students who had COVID-19 disease. When the distribution of behavioral avoidance and avoidance attitudes total score was compared according to gender, a statistically significant difference was found ($p = 0.035$; $p = 0.047$).

Conclusion: It was determined that the total score of the avoidance attitudes scale from COVID-19 and behavioral avoidance sub-dimension scores distributions of female students at Izmir Katip Celebi University Faculty of Medicine were higher when compared to male students. No statistically significant difference was found when the total score distributions of the avoidance attitudes according to the status of having COVID-19 and their relatives, the place of residence, the environment, and the way they went to faculty were examined.

Keywords: Avoidance, Behavioral avoidance, Cognitive avoidance, COVID-19, Pandemic

Özet

Amaç: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin COVID-19 geçirme durumu, yakınlarının geçirme durumu, yaşanılan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre COVID-19'dan kaçınma tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntemler: Araştırmaya ait veriler, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi öğrencilerinden, 2020-2021 güz döneminde çevrimiçi anket aracılığı ile toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve COVID-19 Kaçınma Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde IBM SPSS 25 (IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) istatistik paket programı kullanılmıştır. Sürekli değişkenler medyan (*IQR*), kategorik değişkenler, yüzde ve frekans değerleri kullanılarak ifade edilmiştir. Değişkenlere ait normal dağılım varsayımı Shapiro Wilk testi ve varyansların homojenliği varsayımı Levene Testi ile değerlendirilmiştir. Bilişsel, davranışsal kaçınma ve kaçınma tutumları toplam puanının değerlendirilmesinde bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney *U* test, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırmalarında Kruskal Wallis testi ve Dunn-Bonferroni test kullanılmıştır. Bilişsel, davranışsal kaçınma ve kaçınma tutumları toplam puanları arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı, ölçeğe ait iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach alpha katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. $p < 0.05$ değeri istatistiksel olarak önemli kabul edilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan 230 öğrencinin yaş ortalaması ve standart sapması 20.30 ± 1.75 yıldır ve %53.5'inin cinsiyeti kadındır. Katılımcıların %15.2'sini COVID-19 hastalığı geçiren öğrenciler oluşturmuştur. Davranışsal kaçınma ve COVID-19'dan kaçınma tutumları toplam puanı dağılımı cinsiyete göre karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p = 0.035$; $p = 0.047$).

Sonuç: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi kadın öğrencilerin COVID-19'dan kaçınma tutumları toplam puanı, davranışsal kaçınma alt boyutu puanı dağılımları erkek öğrenciler ile karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu saptanmıştır. COVID-19 geçirme durumu, yakınlarının geçirme durumu, yaşanılan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre COVID-19'dan kaçınma tutumları toplam puan dağılımları incelendiğinde istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmamıştır.

Anahtar kelimeler: Bilişsel kaçınma, COVID-19, Davranışsal kaçınma, Kaçınma, Pandemi

Bu çalışma 26-27 Mayıs 2022 İzmir, Türkiye'de gerçekleştirilen 2. Ulusal Tıp Öğrencileri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DOI: 10.52818/cjmr.v3i1.125

Received/Geliş : 24.10.2022

Accepted/Kabul: 09.12.2022

Publication date:30.04.2023

Kaan KISA

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çiğli, İzmir, Türkiye
kisaakaan4299400@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7754-1062>

Eren ÇEVİK

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çiğli, İzmir, Türkiye
erencevik95@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0944-9763>

Cemal Atacan KOLUŞ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çiğli, İzmir, Türkiye
ata.can12@outlook.com
<https://orcid.org/0000-0002-6603-6896>

Leyla KAPLAN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çiğli, İzmir, Türkiye
leylakaplan2000@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5082-038X>

Elif KAYMAZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Çiğli, İzmir, Türkiye
kaymaz.elif@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-2631-3067>

Mustafa Agah TEKİNDAL
(Corresponding Author)

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Çiğli, İzmir, Türkiye
mustafaagah.tekindal@ikcu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4060-7048>

GİRİŞ

COVID-19 tek zincirli, pozitif polariteli RNA'ya sahip boyutları 80 ile 120 nm arasında değişiklik gösteren insan patojeni olabilen bir virüs ailesidir. 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde bir grup insanda görülen semptomlarla (ateş, öksürük, nefes darlığı) birlikte baş gösteren COVID-19 hastalığı kısa zamanda yayılarak tüm dünyayı etkilemiştir (1). Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) kadar şiddetli ve ölümlü sonuçlanabilen solunum yolu enfeksiyonlarının altta yatan sebebi olarak bilinen Koronavirüs hastalığına SARS-CoV-2 virüsü neden olmaktadır (2).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 olarak adlandırılan bulaşıcı hastalık nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde pandemi (küresel salgın hastalık) ilan edilmiştir (3). Hastalık semptomları bulunmayan kişiler solunum sisteminde virüs taşıyabilir. Ancak esas bulaşma hastalardan olmaktadır. On dört güne kadar kuluçka (inkübasyon) süresi bulunmaktadır. Koronavirüsün en ideal tanımlama yöntemi; hastalardan alınan nazofarengeal sürüntü ile kantitatif gerçek zamanlı polimeraz zincir reaksiyonu (qRTPCR) yöntemidir. Bu yöntemde özel floresan boyalarla belirlenen oligonükleotidproblar kullanılarak duyarlı ve spesifik sonuçlar elde edilmektedir (4). Koronavirüs ailesinin yaptığı hastalıklar, enfekte kişilerle yakın temasla bulaşmaktadır. Bulaşma yolu genellikle solunum yoluyla gerçekleşmektedir. COVID-19 salgını sürecinde hangi değişkenlere bağlı olarak vaka sayısının değiştiği çok sayıda araştırmanın konusu olmuştur (5,6).

Bu araştırmanın amacı İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin COVID-19 geçirme durumu, yakınlarının geçirme durumları, yaşanan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre COVID-19'dan kaçınma tutumlarını değerlendirmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, kesitsel tipte bir çalışmadır. Araştırmaya ait veriler, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi öğrencilerinden, 2020-2021 güz döneminde çevrimiçi anket yolu ile toplanmıştır. Araştırmaya gönüllülük esasına dayalı olarak ve çalışmaya uygun örnekleme yöntemi ile 230 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmaya ait veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve COVID-19 Kaçınma Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma için İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Etik Kurulundan 06.05.2021 tarih ve 10-8/2021 Karar No ile Etik izin ve araştırma onayı alınmıştır.

COVID-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeği, 10 maddeli ve beşli likert yapıdadır. Bilişsel

kaçınma ve davranışsal kaçınma olmak üzere iki alt boyutu vardır. Ölçekte bulunan ifadeler; Kesinlikle yapmıyorum (1), Yapmıyorum (2), Kararsızım (3), Yapıyorum (3) ve Kesinlikle yapmıyorum (5) şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçek alt boyuttaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Alt boyutlardan alınan yüksek puanlar ilgili alandaki kaçınmanın yüksek olduğunu göstermektedir. COVID-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeği ve alt boyutlarına ait bilgiler Ek-1'de yer almaktadır (7).

Verilerin değerlendirilmesinde IBM SPSS 25 (IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) istatistik paket programı kullanılmıştır. Sürekli yapıda değişkenler ortalama \pm standart sapma ya da medyan (*IQR*), kategorik yapıda değişkenler ise yüzde ve frekans değerleri kullanılarak ifade edilmiştir. Değişkenlere ait normal dağılım ve varyansların homojenliği varsayımları Shapiro Wilk ve Levene Testi ile değerlendirilmiştir.

Bilişsel ve davranışsal Kaçınma alt boyutlarına ait puanların ve Kaçınma Tutumları Ölçeği toplam puanının değerlendirilmesinde bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney *U* test, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırmalarında Kruskal Wallis testi ve çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni test kullanılmıştır. Bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma ve Kaçınma Tutumları Ölçeği toplam puanları arasındaki ilişkiler ise Spearman korelasyon katsayısı ile değerlendirilmiştir. Bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma alt boyutlarına ait ve COVID-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeğine ait Cronbach alpha güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. $p < 0.05$ değeri istatistiksel olarak önemli kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmaya uygun örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 230 katılımcı dâhil olmuştur. Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine ilişkin dağılımları Tablo 1'de ayrıntılı olarak verilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ve standart sapması $20,3 \pm 2,13$, %53,5'i kadın, %35,7'si Dönem 3 öğrencisidir. COVID-19 geçirmeyen katılımcı sayısı 195'tir (%84,8). Yakını COVID-19 geçirmiş katılımcı sayısı 167'dir (%72,6). Katılımcıların 180'i (%78,3) apartman dairesinde yaşamaktadır. Arkadaşları ile yaşayanların sayısı 91'dir (%39,6). Toplu taşıma ile okula ulaşım sağlayanların sayısı ise 117'dir (%50,9).

COVID-19'dan Kaçınma Tutumları ölçeği, bilişsel kaçınma ve davranışsal kaçınma alt boyutlarına ait iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach alpha katsayıları ile hesaplanarak sırasıyla 0,751, 0,749 ve 0,726 olarak elde edilmiştir. COVID-19'dan Kaçınma Tutumları ölçeği kullanılarak katılımcılara ait bilişsel ve davranışsal kaçınma puanları ve toplam puanlar elde edilerek katılımcıların cinsiyeti, COVID-19 geçirme durumu, yakınlarının geçirme durumları, yaşanan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre incelenmiş ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, COVID-19 geçirme durumu, yakınlarının geçirme durumları, yaşanan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre COVID-19'dan Kaçınma Tutumları toplam puan dağılımları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Kadın katılımcıların COVID-19'dan kaçınma tutumları ölçeğine ait toplam puan dağılımları erkek katılımcılar ile karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p=0,047$). Kadın katılımcıların davranışsal kaçınma puan dağılımları erkek katılımcılar ile karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu görülmüştür ($p=0,035$). Bilişsel kaçınma puan dağılımları cinsiyete göre benzer olduğu görülmüştür ($p=0,268$).

Bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma, COVID-19'dan kaçınma toplam puanı arasındaki ilişki ve yaş değişkeni ile ölçek alt boyutları arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Bilişsel kaçınma puanı ile davranışsal kaçınma puanı arasında pozitif yönlü düşük düzeyde istatistiksel olarak önemli bir ilişki saptanmıştır ($r_s=0,294$, $p<0,001$). Bilişsel kaçınma puanı ile toplam kaçınma puanı arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_s=0,812$, $p<0,001$). COVID-19'dan Kaçınma Tutumları toplam puanı ile davranışsal kaçınma alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki bulunmuştur ($r_s=0,738$, $p<0,001$). Katılımcıların yaşı ile bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma ve COVID-19'dan kaçınma toplam puanları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

TARTIŞMA

COVID-19 salgını ortaya çıkmasının ve pandemi ilan edilmesinin ardından hem bireysel hem de toplumsal birçok etkide bulunmuştur. COVID-19 pandemisinin etkileri hem bireyi hem de toplumu çok derinden etkilemektedir ve bu etkiler birçok farklı tutum ve davranışlara sebep olabilmektedir. COVID-19'un ortaya çıkışı ve bunun neticesinde insanların kendilerini güvende

hissetme ihtiyacıyla birlikte insanların COVID-19'a yakalanmamak adına bu hastalıktan kaçınma davranışları sergileyebilmektedirler. Bu etkilenebilen toplumun her kesimi etkilenebildiği gibi öğrencilerin de hayatı ciddi bir şekilde etkilenebilmektedir. Araştırmamızda Tıp Fakültesi öğrencilerinin pandeminin etkilerinden ne oranda etkilenebildiği ve bunun neticesinde COVID-19'dan kaçınma tutumu ölçeği incelenmeye çalışılmıştır.

Cinsiyetin COVID-19'dan kaçınma tutumunun etkisinde kadınların anksiyete, umutsuzluk ve korku bozuklukları düzeyi araştırmamızdan önce yapılan iki çalışmada erkeklere nazaran daha yüksek olması ve bunun sonucunda pandemi döneminde yapılan araştırmaların daha bulaşıcı ve daha öldürücü algıladıkları görülmüştür (8,9). Başka bir çalışmada ise COVID-19 korkusu düzeyinde cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (10). Ağca, Kandemir, Avşaroğlu'nun yaptıkları çalışmada Katılımcıların Koronavirüs Korkusu Ölçeğinden (KKÖ) aldıkları puanlar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde katılan 226 kadın katılımcının KKÖ'den aldıkları puanların ortalaması 18,4, standart sapma değeri ise 6,1 olarak raporlandırılmıştır. 185 erkek katılımcının KKÖ'den aldığı puanların ortalamasına bakıldığında 16,2, standart sapma değeri ise 6,3 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların Koronavirüs Korkusu Ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyetlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Bu veriler ışığında kadın katılımcıların COVID-19 korku düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu söylemek mümkündür (11). Araştırmamızda kadınların erkeklere göre bilişsel kaçınma tutumu arasında herhangi bir fark bulunmazken davranışsal olarak kadınların kaçınma tutum puanı erkeklere göre daha yüksek elde edilmiştir. Toplam kaçınma tutumu puanı için de cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

COVID-19'dan kaçınma tutumu oluşmasında en önemli sayılabilecek etkenler arasında öğrencilerin kendilerinin veya yakınlarının COVID-19 hastalığını geçirmiş olması sayılabilir. Bu doğrultuda bireylerin hem psikolojik hem de fizyolojik olarak etkilendikleri bir gerçektir. Tıp fakültesi öğrencilerinin hastalığı geçirme süreçleri toplumsal olarak da etkileyebilmektedir. Bu etkileşimler Özcan Elçi'nin (2021) çalışmasında da gösterilmiştir. Bu çalışmada hastalanma süreci, izolasyon/karantina süreci, hastalığa yönelik tepkiler, damgalama tezahürleri gibi konularda COVID-19 hastalığını geçiren bireylerin durumları anlatılmıştır. kaçınma tutumu ölçeğinde herhangi bir fark bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan toplam 25 katılımcının 11'i açıkça hastalıktan kaynaklanan söz, tutum ya da eyleme dayalı herhangi bir kötü muamele ile karşılaşmadıklarını belirtirken geri kalan 14 kişi ise damgalanma davranışlarına maruz kaldıkları belirtilmiştir. Bu çalışmanın neticesinde COVID-19 geçirmiş bireylerin damgalanma stratejilerine maruz kalabilecekleri yönünde olmuştur (12). Bu çalışmadan hareketle araştırmamızda bu soru incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmanın aksine araştırmamızda COVID-19 geçirmiş olmanın herhangi bir kaçınma davranışında etkisi olmadığı bulunmuştur. Tıp fakültesi öğrencilerinin hem bilişsel hem de davranışsal kaçınma tutumu ölçeğinde herhangi bir fark bulunamamıştır.

Tıp fakültesi öğrencilerinden ziyade yakın çevrelerinin de hastalığı geçirmesi kaçınma tutumu açısından etkili olabileceği düşünülebilir. COVID-19 sebebiyle hastanede tedavi gören yakınları olan bireylerin kendilerinin COVID-19'dan kaçınmaları çok farklı durumlar doğurabilmektedir. Bununla birlikte bireyler kendilerinin de hasta olabileceği düşüncesiyle tehlikenin farkına varıp tehlikeye yönelik önlemler alabilmekte ve farklı davranışlar sergileyebilmektedirler. (13). Sevdiklerinin risk taşımasının COVID-19 korkusunda önemli bir yordayıcısı olduğu da tespit edilmiştir (14).

Bazen bireyler ölümcül felaketleri ve hastalıkları bir tür kaçınma tutumu olarak yok sayma girişimine de başvurabilmektedirler (15). Araştırmamızda yakını COVID-19 geçiren tıp fakültesi öğrencilerinin COVID-19'dan kaçınma tutumlarında hem bilişsel hem de davranışsal düzeyde herhangi bir fark bulunmadığı saptanmıştır. Buna bağlı olarak genelde de herhangi bir kaçınma tutumu açısından bir fark bulunamamıştır.

COVID-19 pandemisi ilan edildikten sonra Türkiye'de de etkisini hızlı bir şekilde göstermiştir. Bunun sonucunda bireylerin kendilerine güvenli bir yer arayışı söz konusu olmuştur. Toplumdan olabildiğince izole bir hayat sürdürmek hedeflenmeye çalışılmıştır ve toplumdan kaçış beraberinde birçok olumsuz duyguyu da getirmiştir (16). Toplumdan izole yaşamak için atılan adımlar bireyin nerede ve kimlerle yaşadığı sorusunu da akla getirmektedir. Araştırmamızda bireylerin yaşadıkları ortam ve kimlerle yaşadıklarını gözlemlenmeye çalışılmıştır. Yapılan başka bir çalışmada aile ile yaşamada öğrenciler üzerinde olumlu ve olumsuz özellikleri belirtilmiştir (17). Yeniden aile ile yaşama sürecinin ise çeşitli avantaj ve dezavantajları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler aile yanında yaşamının kendilerine sosyal ve ekonomik bir destek sağladığını, aile evinde daha sağlıklı beslendiklerini ifade et-

mişlerdir. Aileye hastalık bulaştırma endişesi taşımak, özgürlüklerin kısıtlanması, uyum ve aidiyet sorunu yaşamak ve evde uygun ders çalışma ortamı bulamamak ise aile yanında yaşamının dezavantajları olarak sunulmuştur. Bu iki yönlü sonuç öğrencilerin bireysel olarak yaşam anlayışları ile öznel bir şekilde örtüşmüş olabilir. Araştırmamızın sonucunda öğrencilerin yaşadıkları yerin ve ortamın COVID-19'dan kaçınma tutumu üzerinde herhangi bir fark bulunmadığını tespit edilmiştir. Bu araştırmanın Tıp Fakültesi öğrencilerinin üzerinde yapıldığı düşünülürse fark bulunmamasının sebebi birçok öğrencinin aile ile ya da arkadaşları ile yaşamaları olduğu düşünülebilir. Hem yaşadığı yer hem de yaşadığı ortam için fark bulunamamasının sebebi ayrıca pandemi döneminde eğitimin başlangıçta çevrimiçi ardından da kısmi yüz yüze olması ve salgında yaşa görece genç olan öğrencilerin toplumun diğer kesimlerine göre daha rahat olması ile açıklanabilir. COVID-19'dan önce küreselleşmenin de etkisiyle hem yurt içi hem de yurt dışı seyahatler hız kazanmıştır ancak salgın başlaması ile bu seyahatlerde kullanılan toplu taşıma araçlarında temizlik ve hijyen açısından olduğu ve benzeri etkilerinden dolayı bireyleri etkilemiştir (18). COVID-19 kriz süreci bireylerin zihin ve düşünce yapısını etkilemiş ve seyahat kararlarında da davranışsal bir değişimi beraberinde getirmiştir (19). Bu iki çalışma bize sadece seyahat anlamında değil araç kullanımı hakkında da bilgi sunmakta yardımcı olabilmektedir. Ülkemizde yapılan toplu taşıma kullanımı ile ilgili yapılan iki çalışmada COVID-19 hastalığının etkisiyle öğrencilerin toplu ulaşımı kullanmakta pandemi öncesine göre farklı davranışlar sergiledikleri gösterilmiştir. Ankara 'da ve İstanbul'da yapılan araştırmalarda bu konuya açıklık getirmektedir. Ankara'da birinci dönemde %85-90 düzeyinde azalan toplu taşıma kullanımı ikinci dönemin başladığı 1 Haziran 2020 tarihi itibarıyla belirli seviyede artmış ve sıkı önlemler ile yasakların yeniden uygulanmaya başlandığı üçüncü dönemde tekrar azalmıştır. Ulaşım türlerinin kullanım oranları genel olarak korunarak, benzer dalgalanma tüm türler için gözlenmiştir (20) İstanbul'da yapılan çalışmada 11 Mart 2020 itibarı ile alınan önlemler kapsamında toplu ulaşım kullanımında dikkat çeken bir düşüş yaşanmıştır. 16 Mart itibarı ile okulların ve üniversitelerin eğitimine ara verilmesi ve ardından uzaktan eğitime geçilmesi ile tüm toplu taşıma türlerinden %51 ile %60 oranında azalma yaşanmıştır. 21 Mart'ta 65 yaş üstü ve kronik hastalığa sahip kişilere sokağa çıkma yasağının ilan edilmesi ve 3 Nisan'da 20 yaş ve altı için sokağa çıkma yasağının ilan edilmesi ile toplu taşıma kullanan insanlarda azalma belirtilmiştir (20).

SONUÇ

Dünya' da ve Türkiye'de COVID-19'un etkileri dinamik bir şekilde sürmektedir. Bu süreçte birçok davranış ve tutum ortaya çıkabilmektedir. Pandeminin seyri içinde yapılan araştırmalar belirli bir zaman dilimi ve yaş gruplarında yapıldığı için araştırmamızın neticesinde cinsiyete göre literatür ile benzer sonuçlar ortaya çıktığı gözlemlenmiş ve kadınların erkeklere göre daha yüksek kaçınma tutumu puanı elde ettiği görülmüştür. Ancak COVID-19 geçirme durumu, yakınların COVID-19 geçirme durumu, yaşanan yer, ortam ve okula gitme şekillerine göre literatürden farklı bulgular elde edilmiştir. Pandemi döneminde eğitimin başlangıçta çevrimiçi, ardından da kısmi yüz yüze olması ve salgında yaşı genç olan öğrencilerin toplumun diğer kesimlerine göre daha rahat olması ile öğrencilerin yaşadıkları yer ve ortamın kaçınma tutumu puanı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar gelecek araştırmalar için katkıda bulunacaktır .

KAYNAKLAR

- 1.Xu X, Yu C, Qu J, Zhang L, Jiang S, Huang D, et al. Imaging and clinical features of patients with 2019 novel coronavirus SARS-CoV-2. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 2020;47(5):1275-280.
- 2.Eryılmaz, E & Keşli, R. SARS Koronavirüs-2 (SARS-COV-2) virolojik özellikleri ve diğer koronavirüslerden farkı. *Selçuk Sağlık Dergisi*. 2020; 1(Covid-19 Özel);1-9.
- 3.T.C. Sağlık Bakanlığı, COVID-19 Bilgilendirme Platformu [Internet]. Erişim linki: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>
- 4.Acar, T, Demirel, E A, Afşar, N, Akçalı, A, Demir, G A, Alagöz, A. N., vd. (2020). Nörolojik bakış açısından COVID-19. *Türk J Neurol*, 26(2), 56-106.
- 5.Baran Akpınar, F., Tuncer, M, & Dayan, A. Hastanede Yatan COVID-19 Tanılı Hastalarda Yoğun Bakım Gereksinimini Etkileyen Faktörler. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 26(3), 124-130.
- 6.Artan, T, Karaman, M, ARSLAN, İ, & Cebeci, F (2020). COVID-19 Salgınına Yönelik Algı ve Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nin Değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 101-107.
- 7.Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O. C., & Coşar, B. (2020). Development of Perception and Attitude Scales Related with COVID-19 Pandemia. *Pearson Journal of Social Sciences – Humanities*, 5(7), 306-328. Doi: 10.46872/pj.127
- 8.Çırakoğlu, O.C. (2011). Domuz gribi (H1N1) salgınıyla ilişkili algıların, kaygı ve kaçınma düzeyi değişkenleri bağlamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 49–64.

- 9.Carter, R M, Wittchen, H-U, Pfister, H Ve Kessler, R C (2001). One Year Prevalence of Subthreshold and Threshold DSM-IV Generalized Anxiety Disorder in A Nationally Representative Sample. *Depression And Anxiety*, 16, 162-171.
- 10.Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of COVID-19 scale: development and initial validation. *International journal of mental health and addiction*, 1-9.
- 11.Ağca, M A, Kandemir, M Ç, Avşaroğlu, S (2022). Yaşam yöneliminin bilişsel davranışsal kaçınmanın COVID-19 korkusunu yordayıcı gücünün belirlenmesi ve çeşitli değişkenlerle olan ilişkilerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 404-419.
- 12.Özcan Elçi, D (2021). Covid-19 Geçiren Bireylerin Damgalanma Deneyimleri. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*,3(2), s. 111-130
- 13.Rogers, R. W. (1985). Attitude Change and Information Integration in Fear Appeals. *Psychological Reports*, 56(1), 179–182.
- 14.Mertens, G., Gerritsen, L., Duijndam, S., Slameink, E., ve Engelhard, I.M. (2020). Fear of Coronavirus (Covid-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258>.
- 15.Mansfield, P. R. (2007). The illusion of invulnerability. *BMJ*, 334(7602), 1020-1020. ErişimAdresi:https://www.researchgate.net/publication/6322620_The_illusion_of_invulnerability.
- 16.Yamaguchi, K., Takebayashi, Y. (2020). Role of Focusing on the Positive Side During COVID-19 Outbreak: Mental Health Perspective From Positive Psychology. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*,12 (1), 49-50. <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000807>.
- 17.Turgut, A Ş (2022). Yeniden Aile ile Yaşamak: Covid-19 Pandemi Sürecinde Eve Dönen Üniversite Öğrencilerinin Deneyimleri, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 29-43.
- 18.Cahyanto, I, Wiblishauser, M, Pennington-Gray, L Ve Schroeder, A (2016). The Dynamics of Travel Avoidance: The Case of Ebola in the U.S., *Tourism Management Perspectives*, 20: 195-203
- 19.Kock, F, Nørfelt, A, Josiassen, A, Assaf, A G, & Tsionas, M G (2020). Understanding the COVID-19 tourist peyce: The evolutionary tourism paradigm. *Annals of tourism research*, 85, 103053.
- 20.Erbaş, Ö. (2020). COVID-19 Döneminde Hareketlilik: İstanbul Kent içi Toplu Ulaşım, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 3, Pages. 431-442, ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133 Sayı Issue Covid-19 Özel Sayısı, Cilt Volume 12, Yıl Year 2021-Özel Sayı, 415-451,DOI: 10.31198/idealkent.880890

Tablo 1: Tanımlayıcı Özellikler (n=230)

Değişkenler	Tanımlayıcı İstatistikler
Yaş, (yıl) $\bar{x} \pm ss$ $M (min-max)$	20,3±2,13 20 (2-31)
Cinsiyet, n (%) Kadın Erkek	123 (53,5) 107 (46,5)
Dönem, n (%) 1 2 3 4 5 6	51 (22,2) 54 (23,5) 82 (35,7) 15 (6,50) 16 (7) 12 (5,20)
COVID-19 geçirdiniz mi? n (%) Evet Hayır	35 (15,2) 195 (84,8)
Yakınız COVID-19 geçirdi mi? n (%) Evet Hayır	167 (72,6) 63 (27,4)
Yaşadığı Yer, n (%) Apartman dairesi Müstakil ev Yurt Diğer	180 (78,3) 9 (3,9) 39 (17) 2 (0,9)
Yaşadığı Ortam, n (%) Aile ile Arkadaşlar ile Tek başına Diğer	78 (33,9) 91 (39,6) 50 (21,7) 11 (4,8)
Okula nasıl gidiyor? n (%) Özel araç ile Toplu taşıma ile Yürüyerek	10 (4,3) 117 (50,9) 103 (44,8)

\bar{x} : Ortalama; ss : Standart Sapma; M : Medyan min : minimum değer, max : maksimum değer; n : Sayı; %: Yüzde

Tablo 2: Bilişsel kaçınma, Davranışsal kaçınma, COVID-19'dan kaçınma tutumları toplam puanlarının cinsiyet, COVID-19 geçirme durumu, yakınının COVID-19 geçirme durumu, yaşanılan yer, yaşadığı ortam, okula gitme şekline göre karşılaştırılması

	Bilişsel Kaçınma Puanı	Test İstatistikleri		Davranışsal Kaçınma Puanı	Test İstatistikleri		COVID-19'dan Kaçınma Puanı	Test İstatistikleri	
		Test değeri	p değeri		Test değeri	p değeri		Test değeri	p değeri
Cinsiyet⁺									
		1,108	0,268		2,114	0,035		1,983	0,047
Kadın	11 (6)			10 (6)			21 (9)		
Erkek	10 (6)			9 (6)			19 (10)		
COVID-19 geçirdiniz mi?⁺									
		1,448	0,140		0,212	0,830		0,990	0,320
Evet	11 (4)			9 (6)			21 (7)		
Hayır	10 (6)			10 (7)			20 (11)		
Yakınız COVID-19 geçirdi mi?⁺									
		0,854	0,390		0,839	0,400		0,972	0,330
Evet	10 (7)			10 (6)			20 (10)		
Hayır	10 (4)			9 (7)			19 (10)		
Yaşadığı Yer⁺									
		4,118	0,249		2,190	0,534		2,094	0,553
Apartman dairesi	10 (5,75)			9 (6,75)			20 (10)		
Müstakil ev	6 (7,5)			10 (7)			17 (12,5)		
Yurt	9 (5)			11 (6)			20 (8)		
Diğer	10 (-)			7 (-)			17 (-)		
Yaşadığı Ortam⁺									
		6,562	0,087		0,957	0,812		5,907	0,116
Aile ile	10 (5,25)			10 (7)			21 (11)		
Arkadaşlar ile	11 (6)			9 (6)			22 (9)		
Tek başına	9 (5)			9 (5)			19 (6)		
Diğer	7 (10)			10 (9)			19 (17)		
Okula nasıl gidiyor?⁺									
		0,291	0,864		2,154	0,341		0,325	0,850
Özel araç ile	9,5 (4,25)			10 (8,25)			19 (15,2)		
Toplu taşıma ile	10 (6)			10 (6,5)			20 (10,5)		
Yürüyerek	10 (7)			9 (7)			20 (9)		

⁺ Kruskal-Wallis test (H); * Mann-Whitney U testi (Standardized Test Statistics); Özet istatistikler medyan (IQR) değer olarak verilmiştir.

Tablo 3: Bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma ve COVID-19'dan kaçınma puanları ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesi

n=230		Yaş	Bilişsel Kaçınma Puanı	Davranışsal Kaçınma Puanı
Bilişsel Kaçınma Puanı	r_s	-0,005		
	p	0,935		
Davranışsal Kaçınma Puanı	r_s	0,097	0,294**	
	p	0,144	<0,001	
COVID-19'dan Kaçınma Puanı	r_s	0,057	0,812**	0,738**
	p	0,392	<0,001	<0,001

r_s : Spearman Korelasyon Katsayısı

EK-1: COVID-19' dan Kaçınma Tutumları Ölçeği

COVID-19' dan Kaçınma Tutumları Ölçeği		1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum
Bilişsel Kaçınma						
1	Hastalıkla ilgili haberlere maruz kaldığımızda dikkatinizi başka yere çevirmek					
2	Hastalıkla ilgili konulardan söz edilirken başka şeyler düşünmek					
3	Salgınla ilgili haberleri okumamak					
4	TV' de hastalıkla ilgili haberler çıktığında kanalı değiştirmek					
5	Hastalıkla ilgili konuşmaları sonlandırmak için konuyu değiştirmek					
Davranışsal Kaçınma						
6	Hasta olmamak için sosyal etkinliklere katılmamak (sinema, tiyatro vs.)					
7	Hasta olmamak için toplu taşıma araçlarına binmemek					
8	Hasta olmamak için tanıdığımız insanlarla selamlaşırken onları öpmemek					
9	Hasta olmamak için tanıdığımız insanlarla selamlaşırken ellerini sıkmamak					
10	Hasta olmamak için umumi tuvaletleri kullanmamak					

COVID-19' dan Kaçınma Tutumları Ölçeği, 10 maddeli ve beşli likert yapıdadır. Bilişsel kaçınma ve davranışsal kaçınma olmak üzere iki alt boyutu vardır. Ölçekte bulunan ifadeler; Kesinlikle yapmıyorum (1), Yapmıyorum (2), Kararsızım (3), Yapıyorum (3) ve Kesinlikle yapıyorum (5) şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Alt boyutlardan alınan yüksek puanlar ilgili alandaki kaçınmanın yüksek olduğunu göstermektedir.